

Kormányzati szándékok és vármegyei hatáskör konfliktusa az 1830-as évek első felének Pest megyéjében

Az 1830-as évek elejének új jelensége volt, hogy ettől kezdve a vármegyék működésének legfőbb célja nemcsak az alkotmány konzerválása és védelme volt, hanem – éppen a rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitáinak következtében – már helyi szinten is megfogalmazódtak olyan javaslatok, amelyek a nyolcszáz éves alkotmány korszerűsítését tartották a legfontosabb feladatnak. A megyék növekvő aktivitása, a törvényhatóságok egymás közti levelezésének megélénkülése, az álláspontok és programok egyeztetésére való törekvés felkészületlenül érte a kormányzatot. Annál is inkább, mert mindez közvetlenül az 1832–1836-os országgyűlés előtt jelentkezett, s így a kormányzatnak állandóan mérlegelnie kellett azt is, hogy egyes lépései milyen reakciókat válthatnak ki a közelgő országgyűlési tanácskozásokon éppúgy, mint a megyegyűléseken. Az alábbiakban Pest vármegye és a központi kormányzat között kibontakozó politikai konfliktusokat kívánjuk bemutatni az országgyűlés időszakában.¹ Ennek a néhány évnek különös jelentősége van Pest megye reformkori története szempontjából, hiszen az ország „középponti” vármegyéje – kedvező adottságainál fogva – éppen a harmincas évek közepétől vált az ellenzéki politikálás egyik meghatározó színterévé.² Pest, amely mindeddig nem számított a rebellis vármegyék közé, ettől kezdve újfajta kihívást jelentett a kormányzatnak: úgy kellett volna kialakítania egy hatékony konfliktuskezelési mechanizmust, hogy egyfelől eredményesen semlegesítse a Pest megyei közgyűléseken megfogalmazódó ellenzéki törekvéseket, másfelől pedig mindezettel ne veszélyeztesse a főispáni tisztet betöltő főherceg-nádor országos tekintélyét sem.

1 A konfliktusok történeti kutatásáról ld. pl. a Hajnal István Kör 1989-es salgótarjáni konferenciájának anyagát: Rendi társadalom – polgári társadalom 3. Társadalmi konfliktusok. Szerk. Á. Varga László. Salgótarján, 1991. (Adatok, források és tanulmányok a Nógrád megyei Levéltárból 16.)

2 Fáy András – egy feltehetőleg évtizedekkel későbbi visszaemlékezésében – így mutatja be a megye különleges pozícióját: „Pest megye, mint helyzeténél fogva középponti, mint egyike a hon legerjedelmesebb megyéinek, mint gyűlhelye a kereskedésnek, s mint székhelye a törvényszékeknek s dicastériumoknak, hivatva volt arra, hogy némileg vezérszerepet játsszék a haza megyéi közt”. (Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár [= OSzK Kt.] Quart. Hung. 1347. 57. r.) – A korabeli szövegeket a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közlöm.

Az 1832–1836-os országgyűlés első szakaszában, 1833 januárja és júliusa között az egyik legfontosabb kérdés a rendek kezdeményezésére napirendre tűzött vallásügyi sérelem volt.³ Az 1833. január 9-i kerületi ülésen Beöthy Ödön, Bihar megye követe indítványozta, hogy az alsótábla tűzze napirendjére az 1791:26. tc. alkalmazásából eredő sérelmeknek a megtárgyalását.⁴ A rendek a törvény egyoldalú magyarázatából származó sérelmek orvoslására egy bizottságot küldtek ki, amely a tárgyban a törvényhatóságoktól beérkezett panaszokat gyűjtötte össze. A bizottság végül február 4-én előterjesztett egy tervezetet, amely 14 pontban sorolta fel a protestánsokat ért sérelmeket. Az országgyűlési vitákból egyértelműen kiderül: az ellenzék az ügyet nem egyszerűen a lelkiismereti szabadság megsértésének, hanem alkotmányos problémának is tekintette. Véleményük szerint ugyanis a vegyes házasságokban ismét szokásossá vált reverzális-adás, továbbá az áttérni szándékozó katolikusok esetében bevezetett hatheti oktatás törvényellenes kormányrendeletek útján jött szokásba, vagyis a kormány ezekkel az intézkedésekkel megsértette az 1791:12. tc.-et, amely szerint a törvények meghozatala, magyarázata és eltörlése kizárólag a törvényhozás jogkörébe tartozik. Tehát az ellenzék nem felekezeti, hanem nemzeti ügynek, az érdekegyesítés egyik első állomásának tekintette a kérdést, ezért az első hónapokban a protestánsok ügyét elsősorban a katolikus követek képviselték a vitákban, sőt arra is vigyáztak, hogy a felsőtáblának küldendő üzeneteket kezdetben a katolikus vallású kerületi jegyzők fogalmazzák meg.⁵

A felsőtábla – többségi határozattal – március 9-i ülésén elzárkózott az elől, hogy a protestánsok vallási sérelmét az országgyűlés elején napirendjére tűzze, s úgy határozott, a kérdést az országos sérelmekkel és kívánságokkal foglalkozó, később kinevezendő küldöttség hatáskörébe kell utalni. Az alsótábla sürgetésének engedve azonban a főrendek március 18-án úgy döntöttek, mégiscsak megtárgyalják a rendek üzenetét, amelyet előzetes véleményezésre ki is adtak egy, saját magukból választott küldöttségnek. A főrendek március 27-i ülésén gróf Széchenyi István amellettt érvelt, hogy az alsótábla üzenetét részletes vita nélkül terjesszék fel az uralkodónak. Véleménye szerint az üzenet pontonkénti megvitatása a két tábla között meghasonláláshoz vezetne, ugyanakkor a felterjesztés – eltérően az angol parlament gyakorlatától – még nem jelentene törvényerejű ha-

3 A kérdéstről részletesen ld. *Trócsányi Zsolt*: Wesselényi Miklós. Bp. 1965. 182–195.

4 A törvénycikk többek között a vegyes házasságból született gyermekek vallási hovatartozását, valamint a katolikusoknak protestáns hitre való áttérését szabályozta. A törvény kimondta: a katolikus apa gyermekei valamennyien az apa hitét követik, a protestáns apa esetében azonban csak a fiúgyermekek lehetnek protestánsok. A katolikus egyház által kért reverzálisok azonban a törvény megszületése után nem sokkal ismét gyakorlatba jöttek, és ezt a gyakorlatot a Helytartótanács 1792. szeptemberi rendelete is megerősítette. Ugyancsak felsőbb jóváhagyásra a katolikus egyház az áttérni szándékozókat hatheti oktatásnak vetette alá, holott a törvény csak azt írta elő, hogy az áttérési szándékot az uralkodónak be kell jelenteni.

5 Az első három üzenetet Siskovics József készítette, miután pedig szabadságra hazautazott, feladatát Dessewffy Antal vette át.

tározatot, hiszen ahhoz az uralkodó jóváhagyására is szükség lenne.⁶ A felsőtábla ennek ellenére másnap elkezdte az alsótábla javaslatának vitáját. Mivel a legfontosabb pontokban (így a reverzálisok vagy a vegyesházasságból született gyermekek felekezeti hovatartozása kérdésében) a két tábla álláspontja⁷ hétszeri üzenetváltás után sem közeledett, az alsótábla végül 1833 júliusában úgy döntött, a vallásügyi sérelem tárgyalását egyelőre felfüggeszti. Az alsótáblát ebben a kérdésben döntő módon befolyásoló ellenzékét erre a lépésre nemcsak a felsőtábla magatartása ösztönözte, hanem az a tény is, hogy ekkorra már a rendek között is jelentős véleménykülönbség alakult ki; ennek nemcsak a több hónapos eredménytelen vita volt az oka, hanem az is, hogy a kormányzat is igyekezett megosztani a követi kart.⁸

A vallásügyi viták utolsó szakaszában, azaz már július közepén titkosjelentések számoltak be arról, hogy az ellenzék több meghatározó tagja megyéjébe készül, hogy küldőiktől a protestáns vallási sérelmek tárgyában kedvező utasítást eszközöljenek ki, és így az úrbéri munkálat befejezése után az alsótábla ismét napirendre tűzhesse a kérdést. Leopold Ferstl 1833. július 18-i jelentése arról tudósított, hogy a már eltávozott Balogh János barsi követ után Dubraviczky Simon pesti, Prónay János nógrádi, Pázmándy Dénes komáromi, Kölcsey Ferenc szatmári és Beöthy Ödön bihari követek készülnek hazatérni, s a katolikus papságot és a felsőtáblát fogják okolni a kudarcért. Ferstl úgy vélte, a Kossuth és Orosz által szerkesztett *Országgyűlési Tudósítások* egyoldalú tájékoztatásai kellőképpen előkészítették a talajt ez ügyben az ellenzék számára.⁹ Egy későbbi, Riviczky Ádám kancellárnak készült beszámoló megerősítette, hogy a nevezett követek – éppen azok, akik az úrbéri munkálatban a demokratikus elvek legelszántabb védelmezői voltak – egymás után hagyják el Pozsonyt, hogy a protestánsok számára kedvező utasításokat nyerjenek.¹⁰ Az ellenzék összehangoltan tűnő fellépése következtében három megye, Borsod, Pest és Szatmár foga-

6 Gróf Széchenyi István beszédei. Összegyűjt., jegyzetek: Zichy Antal. Bp. 1887. (Gróf Széchenyi István munkái II.) 112–113.

7 A felsőtábla csak a jövőre nézve egyezett bele a reverzálisok eltörlésébe, nem fogadták el továbbá az alsótábla javaslatát, amely szerint a vegyes házasságból származó valamennyi gyermek 18 éves koráig apja vallását kövesse.

8 Erről árulkodik pl. Kölcsey Ferenc 1833. jún. 22-i, jún. 23-i, júl. 1-jei és júl. 4-i naplóbejegyzése: *Kölcsey Ferenc: Országgyűlési napló. Sajtó alá rend. Völgyesi Orsolya. Bp. 2000.* (Kölcsey Ferenc minden munkái. Országgyűlési íráskönyvtár I.) 203., 205–206., 213–214., 217–218.

9 A jelentés arról is beszámolt, hogy a júl. 16-i országos ülésen egy aláírási ívet köröztettek, amelyet 36 megyei követ alá is írt. Az ebben foglaltak szerint a követek azonos tartalmú jelentésben fognak új utasítást kérni küldőiktől a vallásügy támogatása érdekében. Ennek tervezetét Dubraviczky és Prónay készítették volna. (Magyar Országos Levéltár [= MOL] Regnikoláris levéltár. Takács Sándor hagyatéka. [= Takács-hagy.] Fasc. 44. 5838. és 5846.; vö. még *Trócsányi Zs.*: i. m. 203–204.)

10 MOL Magyar kancelláriai levéltár. Magyar királyi kancellária Acta praesidialia. (= Kanc. eln.) 1833:1016.

dott el e tárgyban körlevelet, ezek közül Pesté és Szatmáré¹¹ keltett országos figyelmet.¹²

Pest megye 1833. augusztus 27-én tűzte napirendjére az előző közgyűlés óta érkezett követjelentéseket.¹³ Az augusztusi közgyűlésen népes hallgatóság vett részt, nagy számban jelentek meg a megyebeli birtokosok és a szomszédos törvényhatóságok képviselői is. Az országgyűlési követek július 26-i beszámolója tudósított arról, hogy az alsótábla a főrendek ellenállása miatt, hétszeri üzenetváltás után kénytelen volt a vallási sérelmek tárgyalását felfüggeszteni.¹⁴ Ezután szólalt fel az elnöklő Földváry Gábor másodalispán, aki beszédében határozottan szót emelt a felsőtábla magatartása ellen, és kiállt az alsótábla törekvései mellett. Ezt követően olvasták fel az országgyűlési tárgyakkal foglalkozó megyei bizottságnak a kialakult helyzetet értékelő álláspontját.¹⁵ Bizonyosnak tűnik egyébként, hogy a benyújtott javaslat legfontosabb alapelveit – az ekkor már Pozsonyba visszatért – Dubraviczky Simon itthon tartózkodása idején, a vele folytatott megbeszélések során alakította ki a választmány.¹⁶ A bizottsági vélemény, amelyet a közgyűlés szinte vita nélkül fogadott el, sürgette a kérdés újbóli napirendre tűzését és az önkényes értelmezéseket kizáró, világos törvény mielőbbi meghozatalát. Továbbá megerősítette az alsótábla 7. üzenetében megfogalmazott kijelentést, amely az 1791:12. tc. értelmében a törvények egyoldalú magyarázatából eddig született és a jövőben még születendő rendeleteket törvénytelennek nyilvánítja, és kilátásba helyezte a törvénytelen rendeletek végrehajtásának megtagadását is. A bizottság rámutatott arra: a vallásügyi kérdés kudarcának egyik legfőbb oka a felsőtábla magatartásában rejlik, a főrendek ugyanis megakadályozták azt, hogy a vallásügyi javaslat az uralkodó elé kerüljön, és ezáltal a

11 A szatmári körlevélről ld. *Trócsányi Zs.*: i. m. 204–205.

12 A három körlevél tartalmát ismertette *Alter Nóra* Pajkossy Gáborhoz írt szakdolgozatában, amelyet 2000 decemberében az ELTE Bölcsészettudományi Karán védett meg.

13 Nevezetesen a júl. 15-i, 26-i, 27-i és aug. 20-i követi beszámolókat.

14 „A vallásügy volt azon tárgy, mely e jelenvaló ország gyűlése eddigi folyamata alatt, a legélénkebb részvétellel s lelkesedéssel vitatván, nemcsak az evangélikus honfiak, de az egész haza feszült figyelmét magára vonta; – annál váratlanabbnak látszik ennek mostani kimenetele” – fogalmazott a követjelentés. Pest megyei Levéltár (= PmL) Pest-Pilis-Solt vármegye (= PPSvm) nemesi közgyűlésének iratai. Országgyűlési iratok. 1833:3930.

15 Pest megye még az 1833. márc. 19-i közgyűlésen határozott az országgyűlési tárgyakkal foglalkozó állandó bizottság felállításáról. Az elnöki tisztet Földváry Gábor másodalispán töltötte be, tagok voltak gróf Keglevich László, báró Prónay Sándor, báró Podmaniczky Károly, báró Orczy György, Döry László, Mérey László, Jankovich Miklós, Jankovich Imre, Benyovszky Péter, Fáy András, Glosius Dániel, Beniczky Ádám, Nedeczky Ferenc, Turóczy József, Kovách György, Lissovényi László, Laczkovics Miklós, Patay József táblabírák, Rákóczy András főügyész, Zlinszky János főszolgabíró és Bellágh Antal esküdt. (PmL PPSvm kis- és közgyűlési jegyzőkönyvek 1833:1771. és 1772.)

16 Legalábbis erről tanúskodik Mérey Sándor beszámolója, aki egyébként úgy vélte, a júl. 26-i követjelentés is Dubraviczky tollából származott. Mérey azonban azt is hozzátette, a Dubraviczkynek tulajdonított jelentés tartalma minden tekintetben kifogástalan volt. (MOL Kanc. eln. 1834:233.) A Pest megyei Levéltárban található követi beszámolót mindkét követ ellátta kézjegyével.

nemzet többségének kívánsága és akarata nem érvényesülhetett: „a rendeknek, s annál fogva bátran mondhatni, hogy a nemzetnek a legmegfoghatóbb módon s többször ismételve tett előterjesztései sem bírhatták a főrendeket az egyesülésre”.¹⁷ Éppen ezért fontosnak tartották, hogy az országgyűlés minél előbb tűzze napirendjére a diéta szerkezetével és a két tábla egymáshoz való viszonyával foglalkozó közjogi munkálatot. A javaslat így fogalmaz: „ha megfontoljuk: hogy éppen ezen most együttlévő ország gyűlése az, amelytől a nemzet oly sok idők, mondhatni századok olta hiányosnak, homályosnak, s nem eléggé kimerítőnek talált törvényeinek, az idő és jelen környülállásokhoz alkalmaztatandó, s ismét századokra kiható megállapítását, s annál fogva boldogsága, s mintegy polgári újjá-leendő alkotásának alapítását oly századokra várja, és ha megfontoljuk: hogy az ország rendjei ezen szent célnak, s közügynek eddig is már jelesen kitündöklő lelkesedéssel, s haza atyjaihoz illő tántoríthatatlan állhatatossággal, s a késő maradék háláira érdemes buzgósággal való előmozdításában a főrendeknél ismét oly megfoghatatlan okú ellenállásra találnak, mint a fent érintett nemcsak vallásos, hanem főképpen a kormány önkényeiből eredt törvénytelen rendelkezések meggátolására célzó, s annál fogva tagadhatatlanul közügynek előmozdításában tapasztalni kénytelenek voltak, mi lesz a közügyből?”¹⁸ A bizottság úgy vélte: ha a kérdést nem sikerül megtárgyalni, törvényben kellene kötelezni a felsőtábla tagjait, elsősorban a regalistákat, hogy a tanácskozások alatt folyamatosan az országgyűlés helyszínén tartózkodjanak. Amennyiben pedig kötelezettségüknek nem tennének eleget, a törvény által megszabott módon lehessen őket felelőségre vonni. A közgyűlés elfogadta a küldöttség javaslatát, és a végzésről körlevélben tájékoztatta a többi törvényhatóságot.¹⁹

Pest mellett – mint említettük – Borsod és Szatmár megye bocsátott ki körlevelet e tárgyban. Borsod augusztus 14-i átiratában úgy látta: a törvények egyoldalú magyarázatából származó sérelmek a főrendek magatartása miatt nem nyerhettek orvoslást. A megye ezért utasította követeit, indítványozzák, hogy az alsótábla tűzze napirendjére az országgyűlés szerkezetének átalakítását, a kérdés megnyugtató rendezéséig pedig a rendek függesszék fel valamennyi tárgy további vitatását.²⁰ Szatmár szeptember 9-i határozatában kijelentette, a megye semmisnek nyilvánítja a törvényekkel ellentétes vagy a törvényes szabályozást túllépő rendeleteket, és így megszűntnek tekintik a reverzálisokat és a hatheti oktatást is. Ugyanakkor felszólították a többi törvényhatóságot, gondoskodjanak arról, hogy a megyékben birtokkal rendelkező regalisták minél nagyobb szám-

17 PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai. Országgyűlési iratok. 1833:3931.

18 Uo.

19 A Pest megyei eseményekkel foglalkozó titkosjelentések a vallásügyi határozat tartalmát foglalják össze, annak keletkezési körülményeiről csak annyit árulnak el, hogy abban Wesselényi Miklósnak és Kubinyi Ferencnek volt meghatározó szerepe. (MOL Takács-hagy. Fasc. 44. 5857. és 5860.)

20 PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai 1833-1-4689.

ban jelenjenek meg a diétán, s azok támogassák a nemzet többségét képviselő alsótáblát, ha a vallásügyet újra napirendre tűzik.²¹

Reviczky Ádám kancellár már szeptember 29-én tájékoztatta az uralkodót a Szatmárban történekről.²² A Pest megyei eseményekről azonban csak október első napjaiban értesült a kancellár. Reviczky október 9-i felségelőterjesztésében számolt be az uralkodónak a pesti közgyűlés határozatáról. Információi szerint a megye, amely kezdeményező szerepet játszott az Erdéllyel való unió tárgyában, és elsőként nyomtatta ki az úrbéri operátum kapcsán született izgató nézeteit, az augusztus 27-i közgyűlésén a szatmári határozatnál is vakmerőbb végzést hozott, amelyről azonnal értesítette a többi törvényhatóságot. Reviczky ugyanakkor nehezményezte, hogy sem József nádor, a pesti, sem báró Vécsey Miklós, a szatmári főispán nem tájékoztatta őt hivatalosan a fejleményekről. Megengedhetlennek tartotta továbbá, hogy a megyék az ilyen tartalmú körlevelek továbbításához a postát vegyék igénybe.²³ A Magyar Kancellária október 13-i felségelőterjesztésében javasolt intézkedésének megfelelően végül is Reviczky elnöki levélben szólította fel a főispánokat: akadályozzák meg, hogy a rájuk bízott megyék Pest és Szatmár átiratát támogassák, sőt törekedjenek arra, hogy a törvényhatóságok utasítsák el a körlevelekben foglaltakat.²⁴ Az uralkodó október 20-i döntése pedig titkos parancsban utasította a hat kerületi főpostastisztet, hogy a postahivatalokban tartóztassák fel a megyei köriratokat.²⁵ Miután József nádor még 1833 decemberében sem tájékoztatta a kormányzatot a Pest megyei eseményekről, Reviczky Mérey Sándor tartományi főbiztostól kért pontos felvilágosítást az ott történekről.²⁶ Mérey beszámolójából világossá vált, hogy a vallásügyi kérdés napirendre tűzését a Pest megyei ellenzék még Dubraviczky látogatása idején készítette elő,²⁷ éppen ezért a résztvevők feszült várakozással tekintettek a közgyűlés elé. Mivel azonban a hivatalos közgyűlési jegyzőkönyv még 1834 januárjában sem érkezett meg a *Helytartótanács*hoz, Mérey az augusztusi megyegyűlésen részt vevő személyek listáját is csak külön utánajárással tudta összeállítani.²⁸

21 PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai 1833-1-4688.

22 MOL Kanc. eln. 1833:1016.

23 MOL Kanc. eln. 1833:1054.

24 A kancellár hasonló tartalmú elnöki levélben fordult Turóc, Torna, Gömör, Bács, Bars, Tolna, Szepes, Nógrád, Sáros, Abauj, Torontál, Csongrád, Szerém, Arad és Szabolcs megyék alispánjaihoz. (MOL Kanc. eln. 1833:1080.; tisztázat: 1834:198.)

25 MOL Magyar kancelláriai levéltár. Magyar királyi kancellária. Acta praesidialia secretiora. (=Konc. eln. titk.) 1833:190.

26 MOL Kanc. eln. 1833:1351.

27 Az 1832–1836-os országgyűlés résztvevőiről készített jellemzés egyébként Dubraviczkyt és Kölcseyt tekintette a pesti és szatmári körirat értelmi szerzőjének: MOL Bécsi levéltárból kiszolgáltatott iratok. Jelentések a magyar országgyűlések tárgyalásairól 1708–1848. Államkonferencia-ügyiratmelléletek. Az 1832–1836. évi országgyűlés résztvevőinek jellemzése. (= Bécsi jelentések) 12. cs. 450. r.

28 E szerint a teljes tisztikaron kívül jelen volt: gróf Keglevich László, báró Orczy György, gróf Beleznay János, gróf Beleznay Károly, gróf Beleznay Ferenc, Glosius Dániel, Jankovich Miklós,

1834 elején Reviczky 34 megyéből beérkezett tudósítás alapján úgy értékelte, eddig mindössze két törvényhatóság, Szabolcs és Ung fogadta el teljes mértékben Szatmár és Pest felhívását, miközben Bars, Győr, Gömör, Csanád határozottan visszautasította, Turóc, Torna, Abaúj, Sáros, Bács, Csongrád, Moson, Fejér és Szepes pedig többé vagy kevésbé, de ellentmondott a körlevelekben foglalt alapelveknek. Arad, Esztergom, Tolna, Vas, Nógrád, Krassó, Veszprém, Liptó, Bereg, Máramaros és Trencsén egyszerűen tudomásul vette Pest és Szatmár határozatát, ugyanígy tett Temes is, amely a korábbi támogató végzését visszavonta.²⁹ Hasonló álláspontot képviselt Reviczky információi szerint Árva, Pozsony és Somogy is. Zala és Zemplén kijelentette, a jövőben is a törvényekhez kívánják tartani magukat. Bihar megerősítette, ahogy a múltban, úgy a jövőben sem fogják elfogadni a vallásügyet szabályozó törvény egyoldalú magyarozatából származó sérelmeket. Hont, Zólyom és Borsod szintén fenntartotta a jogot a törvényekkel ellentétes rendeletek ideiglenes felfüggesztésére, felirat küldésére vagy a kérdésnek az országgyűlésen történő napirendre tűzésére, de a kérdéses köriratokban foglaltakhoz nem csatlakoztak, azaz nem helyezték kilátásba határozottan és egyértelműen az engedelmisség megtagadását.³⁰

A Szatmárhoz és Pesthez intézett királyi leirat kihirdetése ugyanakkor még mindig nem történt meg. A kormányzat elképzelése szerint ugyanis a Szatmárnak szóló leiratot csak azután küldték volna el báró Vécsey Miklós főispánnak, miután az ugyanebben a tárgyban tartandó Pest megyei közgyűlés időpontja már ismertté vált. Az uralkodó az 1834. február 3-i kabinetlevelében felszólította a nádort: a szóban forgó leirat kihirdetésekor személyesen elnököljön a közgyűlésen és érje el, hogy a Pest megyei rendek kellő engedelmisséggel teljesítsék a királyi parancsot. I. Ferenc ugyanakkor nemtetszését fejezte ki, amiért a nádor nem számolt be azonnal a megye törvényellenes határozatáról, és nem tett meg mindent azért, hogy a rendek végzésüket visszavonják. Reviczky kancellár 1834 márciusában keletkezett felségelőterjesztésében a cselekvést rendkívül sürgetőnek tartotta, többek között éppen az ekkor szabadságon otthon tartózkodó Kölcsey Ferenc és báró Wesselényi Miklós újabb fellépésétől tartva – ekkor ugyanis

Fáy András, Mérey László, Steinbach Ferenc, Benyovszky Péter, Lissovényi László, Grosschmid János, Nagy György, Halász Bálint, Halász Miklós, Thuróczy József, Lukács Miklós, Haader György, Buday Ferenc, Georch Illés, Patay József, Jankovich Imre, Tihanyi János, Okolicsányi János, Kovács György, Beniczky Ádám, Rakovszky Ferenc, Báthory Gábor superintendens, Szentkirályi László és egy meg nem nevezett kalocsai kanonok. (MOL Kanc. eln. 1834:233.)

29 MOL Kanc. eln. 1834:36.

30 Borsod 1833. nov. 9-i határozata azonban elég egyértelműen fogalmazott: „minthogy alkotásunk lelke szerént egyedül törvényeink által igazgathatunk; mind az előtti, úgy az ezután is előállandó esetekben kiadott, s kiadandó olyatén felső rendelkezéseket – melyek a törvények ellenére, vagy az azokban meg nem szabott esetekre kiterjesztve hozzánk leküldődnek, az 1790–1791-iki 12-ik törvénycikkely világos útmutatása, sőt meghagyása szerint is el nem fogadhatjuk, s annak teljesedésben leendő vételében, tetteleg be nem ereszkedünk”. (PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai. 1834-1-1298.) Ennek fényében pedig nagyon is elképzelhető, hogy Reviczky információi más megye esetében is pontatlanok voltak.

már nyilvánvaló volt, hogy a szatmári vallásügyi körirat megszületésében e két személynek volt meghatározó szerepe. A nádort éppen ezért ismételtlen megkérték, közölje az uralkodóval a királyi leirat kihirdetésére összehívandó Pest megyei közgyűlés időpontját, és egyúttal adjon magyarázatot az eddigi késlekedésre.³¹ Az uralkodó április 6-án megküldte Reviczkynek a nádor február 14-i és március 31-i felségelőterjesztését. József nádor ugyanis már február 14-i felterjesztésében azt kérte: az uralkodó mentse fel a kérdéses királyi leirat kihirdetésétől, hiszen a megye ügyeit valójában az 1832-ben kinevezett adminisztrátor, Somssich Pongrác személynek intézi. Az országgyűlés miatt azonban sem a nádor, sem a személynek nem távozhat el Pozsonyból, hiszen jelenlétük a kormányzat szempontjából is kívánatos. A nádor szerint azzal is számolni kell, hogy a rendek visszautasítják a leiratban foglaltakat. Ez a kedvezőtlen fordulat pedig kellemetlen helyzetbe hozhatná mind az alsó-, mind a felsőtábla elnökét az országgyűlési tanácskozásokon, mivel a törvényhatóságok követeik által napirendre tűzhetik az ügyet. A nádor kitért arra is, hogy ő csak október 8-án szerzett tudomást teljes bizonyossággal a kérdéses határozatról, ezen a napon kapta meg ugyanis ennek másolatát az adminisztrátortól. Eredetileg pedig személyesen szeretne volna az ügyről tájékoztatni az uralkodót.

Március 31-i felségelőterjesztésében a nádor vissza is küldte a királyi leiratot, arra hivatkozva, hogy az ügy már feledésbe merült, hiszen a határozat meghozatala óta hét hónap telt el; a megye nem léptette életbe végzését, és a többi törvényhatóság sem követte Pest felszólítását. A nádor szerint amennyiben az uralkodó elállna a rescriptum kihirdetésétől, a megye az uralkodói kegy újabb megnyilvánulását látva, a továbbiakban nyugodt és törvényes magatartást tanúsítana. A leirat nyilvánosságra hozatalával azonban újabb kellemetlenségtől lehetne tartani. Ha az uralkodó továbbra is ragaszkodna eredeti szándékához, akkor az adminisztrátor utasításait követve, Földváry Gábor másodalispánnak kellene a dolog előkészítését és lebonyolítását magára vállalnia. A nádor fontosnak tartotta, hogy ha a leirat nyilvánosságra hozatala egy kifejezetten erre a célra összehívandó közgyűlésen történne, a valódi okot az utolsó pillanatig tartsák titokban a rendek előtt. Lehetségesnek tartotta viszont, hogy azokat a személyeket, akiktől az uralkodói szándékok támogatása várható, előzetesen tájékoztassák a közgyűlés igazi céljáról. A nádor ugyanakkor nem támogatta, hogy a leiratot királyi biztos jelenlétében olvassák fel.

Reviczky kancellár felségelőterjesztésében váratlanul tartotta a nádor első javaslatát, és úgy vélte: az uralkodónak továbbra is ragaszkodnia kell a leirat kihirdetéséhez. Nem támogatta egyértelműen a nádor azon kérését sem, hogy a király legalább személyét mentse fel a feladat teljesítésétől. A kancellár igyekezett a nádor érveit megcáfolni, nem fogadta el pl. az 1822–1823. év eseményei és a jelenlegi helyzet közötti párhuzamot, az első esetben ugyanis éppen az uralkodó szeretne volna, ha a nádor személye kívül maradna a rendek és a kormányzat

31 MOL Kanc. eln. 1834:363.

közötti konfliktuson az egybehívandó országgyűlés sikere érdekében. Reviczky szerint jelen esetben azonban a királyi parancs csak azt tartalmazza, hogy a nádor mint Pest megye főispánja vezesse vissza a rábizott megyét a törvényes útra.³² A kancellár egyébként sajnálatosnak tartotta, hogy a nádort csak későn értesítették a megye végzéséről, és ő maga sem a főispánoktól, hanem más forrásból értesült a történekről, jöllehet az 1831. december 19-i kabinetlevél értelmében valamennyi megyei előjáró köteles jelenteni a közjogi szempontból fontos eseményeket, továbbá az alkotmányellenes törekvéseket minden rendelkezésre álló eszközzel meg kell akadályoznia.³³ Az államkonferencia mindezeket mérlegelve 1834 júliusában azt javasolta az uralkodónak, a kérdéses leiratot a másodalispán elnöklete alatt tartandó közgyűlésen hirdessék ki.³⁴ Az uralkodó 1834 augusztusában azonban úgy döntött: eláll a megye egy évvel korábbi határozata kapcsán született királyi leirat nyilvánosságra hozatalától.³⁵

Már a kortársak számára is nyilvánvaló volt, hogy Pest megye politikai életét meghatározó módon befolyásolta a protestáns birtokos nemesség, elég, ha csak a Ráday, Teleki, Prónay vagy a Podmaniczky családokra gondolunk. Figyelemre méltó az is, hogy az 1832–1836-os országgyűlés időszakában az első- és másodalispán evangélikus, a főjegyző pedig református volt, igaz, az öt főszolgabíró közül már csak kettő tartozott a református felekezethez, a többi három a katolikusok közül került ki.³⁶ A megye országgyűlési követei, Dubraviczky Simon, Péchy Ferenc, majd a Péchy helyére választott Fáy András azonban már valamennyien protestánsok voltak.³⁷ Mindezeket figyelembe véve érthető, hogy a megye 1833 augusztusában határozottan állt ki a vallásügyi sérelem újbóli napirendre tűzése mellett. Pest sajátos helyzetével magyarázható az is, hogy a kormányzat és a megye között kibontakozó, végső soron közjogi természetű konfliktusban végül is a kormányzatnak kellett meghátrálnia. A kormányzatnak ugyanis hosszú ideig nem voltak pontos információi az augusztusi közgyűlésen történekről, nem utolsósorban azért, mert a megye előjárói az 1831. december 19-i legelsőbb kéziratban foglaltak ellenére sem informálták a kormányzatot a

32 Reviczky szerint a dekrétum kihirdetéséhez azért is ragaszkodni kellene, mert a megye visszaélt a nádor tekintélyével is, hiszen a veszedelmes ellenzékinek tartott Dubraviczky állítólag azzal vette rá az eddig különben nyugodt Zólyom megyét végzése meghozatalára, hogy a nádor rossz néven venné, ha a többi megye nem követné az általa vezetett törvényhatóság példáját.

33 MOL Kanc. eln. 1834:699.

34 MOL Filmtár W 4450.; Haus-Hof und Staatsarchiv (= HHStA) Conferenzakten-A (= Conf. A) 1834:649.

35 MOL Regnikoláris Levéltár. Archivum palatinae secretum archiducis Josephi (= József nádor titk.) Extraserialia diaetae Posoniensis (= Extraser.) 1834:XCIII. A levél kelte: 1834. aug. 7.

36 Az 1832. okt. 23-án tartott tisztújításról szóló beszámolót és a tisztségviselők felekezeti hovatartozásáról szóló kimutatást ld. MOL Kanc. eln. 1832:1623. Az első alispán Dubraviczky Simon, a másodalispán Földváry Gábor, a főjegyző pedig Sárközy Imre volt. A főszolgabírók közül a református felekezethez tartozott Batta Sámuel és Bernáth György; Friebeisz István, Tahy Károly és Zlinszky János azonban katolikusok voltak.

37 Dubraviczky evangélikus, Péchy és Fáy pedig református volt.

megye végzéséről. Mikor pedig a kormányzat végre cselekvésre szánta el magát, Pest megye főispánja, az ország nádora az uralkodói parancs ellenére sem volt hajlandó egy ilyen kényes helyzetben, tekintélyét kockáztatva személyesen elnökölni egy viharosnak ígérkező közgyűlésen. Mint ahogy azt sem támogatta, hogy a kérdéses leiratot királyi biztos jelenlétében hirdessék ki.

A kormányzat és Pest megye közötti második nagy erőpróbára 1835 augusztusában – a Wesselényi személyében megsértett szólásszabadságért folyó küzdelem időszakában – került sor. Az augusztus 25-i közgyűlésen gróf Ráday Gedeon azt javasolta: a rendek hívják vissza a megye második követét, Péchy Ferencet.³⁸ Ráday közvetlenül a június 30-i követjelentés felolvasása után tette meg indítványát. A követi beszámolóból ugyanis egyértelművé vált: Dubraviczky és Péchy különbözőképpen emlékszik a június 22-i országos ülésen felszólaló Balogh János szavaira; a két változat között nem volt ugyan lényeges különbség, az egyet nem értés ténye azonban mindenképpen szokatlan volt.³⁹ Ráday tehát ezt az esetet használta fel arra, hogy a rendek előtt nyilvánvalóvá tegye Péchy alkalmatlanságát és méltatlanságát a követi tisztre. Véleménye szerint a két követ közötti folyamatos véleménykülönbség bebizonyította, hogy míg Dubraviczky Simon méltó a rendek bizalmára, addig Péchy az országgyűlésen tanúsított magaviselete és az ott elhangzott kijelentései miatt érdemtelenné vált arra.⁴⁰ Az elnöklő másodalispán, Földváry Gábor azonban azt indítványozta, hogy először olvassák fel az összes követjelentést, valamint az országgyűlési tárgyakkal foglalkozó megyei bizottság ezekkel kapcsolatos véleményét, és csak azután nyissák meg a vitát Péchy visszahívásáról. Kétségtelen, hogy már az országgyűlési tárgyakkal foglalkozó bizottság is utalt a két követ közötti véleménykülönbségre: „különösen pedig az vonta figyelmünket magára, hogyha összehasonlítjuk követ uraknak e

38 Reviczky kancellár előzetes értesülései alapján joggal tarthatott attól, hogy az augusztusi közgyűlés viharos lesz, bár a korábbi hírekkel ellentétben Wesselényi nem vett részt személyesen a gyűlésen. (MOL Kanc. eln. 1835:1716.)

39 „az itten első helyen aláírt követnek emlékezetére oly értelemben nyilatkozta ki magát [Balogh János]: »hogy ő b. Wesselényi Miklósnak, a szatmári gyűlésen az úrbéri 5-ik art[icu]lus 2-ik §-a tárgyában tartott beszédét, valamint többen a jelenlevő országgyűlési tagok közül is olvasván, annak foglatját helybenhagyja, sőt talán nem vétkezne, ha azt egészen magáévá tenné« s.a.t. – Az első rendbeli követnek azonban e jelenvaló előadására, az itten második helyen aláírt követ azt jegyzi meg, hogy ő a tisztelt barsi követ ezen kérdésben forgó szavát, annak beszédje foglatjáról előre tudománya lévén, azonnal a sessióban feljegyezte, annál fogva tökéletesen emlékezik, hogy e következendőket mondotta: »Én b. Wesselényi Miklósnak a szatmári vármegyei közgyűlésen, az V-ik art[icu]lus 2-ik §-a felett tartott beszédét nem kárhoztatom, sőt helybenhagynom, és ha magamévá tenném, talán akkor sem vétenék«?. (PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai. Országgyűlési iratok. 1835:3523.)

40 Mérey Sándor és Steinbach Ferenc már 1834 tavaszán utalt Dubraviczky és Péchy ellentétére. (MOL Kanc. eln. titk. 1834:98. és 107.) Mérey pedig 1835 januárjában arról számolt be, hogy a szabadságát Pesten töltő Dubraviczky mindent elkövetett azért, hogy rossz színben tüntesse fel követársát. Állítólag többször is kijelentette, hogy csak a nádor iránt érzett tisztelete és hálája bírta rá arra, hogy kollégájával együttműködjön, ő maga már többször is lemondott volna tisztéről. (MOL Kanc. eln. 1835:214.)

részben tett előadásait, azokban a dolog velejére alig találunk valami említésre méltó különbözést, és így akaratunk ellen is azon kellemetlen gondolatra kelletik jönnünk, hogy követ urak, kiket ugyanazon egy ösztöntől lelkesítve lenni kívánánk, ezen kívánságunknak nem minden részben felelnek meg, s annál fogva mi szívesen óhajtottuk volna, hogy ezen kijelentésében nemes Bars vármegye követének, melyet ugyanazon egy pillanatban, ugyanazon egy személytől különbözőleg hallani talán nem is lehetett, megegyeztek volna”.⁴¹ Az állandó bizottság egyébként részletesen foglalkozott a szólásszabadság kérdésével. Úgy látták, a két tábla közötti véleménykülönbség feloldhatatlannak látszik, ezért azt javasolták, hogy ezt „némű némű [értsd: néminemű] jussok ideigleni felfüggesztésével is orvosolni inkább tanácsos”. A közgyűlés azonban úgy határozott, hogy nem a jogokat, hanem a – körülményekre tekintettel – a további tárgyalást kell felfüggeszteni, valamint a nádort még egyszer fel kell kérni a közbenjárásra.⁴² Amennyiben a nádor ezt ismételten visszautasítaná, akkor a rendek maradjanak meg a sérelem felirat útján történő orvoslása mellett.⁴³ A Steinbach Ferenc által készített beszámoló szerint egyébként a bizottság véleményét Fáy András és Szentkirályi Móric támadta a legélesebben; Fáy Deák Ferenc érveire támaszkodva kijelentette, ha a nemzet a nádori közbenjárásnál és a királyi kegynél keres oltalmat, elvész az alkotmány.⁴⁴ Figyelemre méltó azonban az is, hogy a megye úgy látta: az országgyűlés nem felelt meg a hozzá fűzött várakozásoknak, ezért utasította a követeket, hogy a legfontosabbnak ítélt kérdések megtárgyalása után sürgessék a diéta mielőbbi feloszlását.⁴⁵

Ezek után Ráday megismételte javaslatát: szerinte Péchy elvesztette a bizalmat, és az egész ország közvéleménye is furcsállja, hogy Pest megyének ilyen követe van. Javaslatát tetszés és egyetértés fogadta, Fáy András pedig hozzáfűzte: Hont megye is visszahívta országgyűlési követét, mivel az sohasem szólalt fel a tanácskozásokon, Péchy viselkedésével pedig sokkal inkább rászolgált erre a lépésre. Földváry azonban kijelentette: Ráday indítványa az egész megye választó közönségét érinti, ezért erről egy újabb közgyűlésnek kell döntenie. Ilyen érte-

41 PmL PPSvm nemesi közgyűlésének iratai. Országgyűlési iratok. 1835:3530.

42 Az aug. 1-jei kerületi ülésen a rendek Nagy Pál soproni követ javaslatára úgy döntöttek, Wesselényi ügyében József nádor közbenjárását kérik. Miután a nádor a kérést elutasította, az alsótábla az aug. 8-i ülésen újra a sérelmi felirat küldése mellett foglalt állást. (Ld. *Trócsányi Zs.*: i. m. 366–368.)

43 Mérey már aug. 28-án elküldte a kancellárnak a közgyűlés határozatát. (MOL Kanc. eln. 1835:1845.) Steinbach Ferenc alapítványi ügyész aug. 25-i beszámolója egyébként némileg eltér a jegyzőkönyvbe foglaltaktól, ez utóbbi szerint a nádort fel kell kérni a közbenjárásra, amennyiben ez nem sikerül, vissza kell térni a felirathoz, ha azonban ez nem megy át a felsőtáblán, a tárgyat fel kell függeszteni. (MOL Kanc. eln. 1835:2023.)

44 MOL Kanc. eln. 1835:2023.

45 „azonban elrepültek három esztendőök anélkül, hogy az ország az eddigleni munkálódásoknak valamely sikeres hasznát láthatná, sőt amint napról napra mindinkább meggyőződni kelletik, a céltól való többszöri mellékes kitérések miatt, még azon reménységtől is csaknem meg kelletik fosztatni, hogy a haza érdekes sérelmeinek orvoslását láthassa”. (MOL Kanc. eln. 1835:1845.)

lemben szolt még Sárközy Imre főjegyző és Mérey László táblabíró is. A többség ugyanakkor ragaszkodott a kérdés napirendre tűzéséhez, Liphthay Sándor tehát azt javasolta, az ügyről egy újabb, 15 napon belül összehívandó közgyűlés döntson. A rendkívüli közgyűlés időpontját a másodalispán szeptember 9-re tűzte ki.

A kormányzat mindenképpen szerette volna megakadályozni Péchy lemondását. A nádor és a kancellár azonban ebben az esetben is eltérő álláspontot képviselt. József nádor ugyanis lehetségesnek, sőt szükségesnek tartotta a kormányzat közvetlen beavatkozását is. (A nádor egyébként Földváry Gábor beszámolója alapján értesült a történekről.) Reviczky azonban ezt az elképzelést nem támogatta; annál is inkább, mert a Kancellária a hasonló helyzetekben – mint pl. Császár Sándor temesi követ visszahívása esetében – eddig sem tartotta tanácsosnak a kormányzat közvetlen beavatkozását. A kancellár tehát a nádor javaslatát és a Kancellária ez ügyben megfogalmazott álláspontját augusztus 28-án terjesztette az uralkodó elé.⁴⁶ Az augusztus 31-i legfelsőbb elhatározás elvetette a kormányzat nyílt közbelépését, a nádort pedig felszólította: a rendelkezésre álló eszközökkel akadályozza meg Péchy visszahívását.⁴⁷ Természetesen azért Reviczky sem maradt tétlen, a kormányzat számára megbízható és a megye politikai döntéseire is befolyással bíró személyek segítségét igénybe véve akart e kellemetlen ügyben kedvező fordulatot elérni.⁴⁸ A kancellár Mérey Sándoron keresztül próbálta megnyerni az ügynek Mérey Lászlót, valamint Szilassy József és Lónyay János helytartótanácsi tanácsosokat (ez utóbbi egyébként rokonságban állt a Ráday családdal). Levélben fordult továbbá gróf Nádasdy Ferenc váci püspökhöz és a kalocsai érsekhez, a katolikus papság támogatását kérve. József nádor pedig gróf Széchenyi Istvánnak írt ez ügyben levelet.⁴⁹

Wirkner Lajos, kancelláriai titkár beszámolója szerint Péchy egyetleneszer sem szavazott utasítása ellen, az azonban előfordult, több esetben is, hogy utasítás híján a kormány mellett szólalt fel.⁵⁰ Wirkner úgy vélte: visszahívásával valójában a megye az ellenzék sorait akarta erősíteni.⁵¹ Kétségtelen, hogy 1835 elejére úgy tűnt, az oppozíció az úrbéri kérdésben vereséget szenvedett, számos ellenzéki követ pedig addigra elhagyta Pozsonyt; Wesselényi perbe fogása azon-

46 MOL Kanc. eln. 1835:1856. A tanácskozáson jelen volt Reviczkyn kívül a két alkancellár, báró Malonyay János és ifj. báró Eötvös Ignác, valamint Kussevich József, báró Schönstein József és báró Jósika Samu kancelláriai tanácsosok.

47 Reviczkynek az uralkodói döntésről beszámoló szept. 2-i levelét ld. MOL József nádor titk. Extraser. 1835:LXXX.

48 Reviczky felségelőterjesztését ld. MOL Kanc. eln. 1835:1856.

49 MOL Kanc. eln. 1835:1905.; vö. Gróf Széchenyi István naplói. Kiad. dr. Vizsota Gyula. IV. Bp. 1934. 599.

50 Az 1832–1836-os országgyűlés szereplőiről készített jellemzés többek között kitér arra is, hogy Péchy heves és fennhéjázó viselkedése valóban maga ellen hangolta a kedélyeket. A jelentés szerint is a követ előbb szélsőségesen ellenzéki volt, utóbb viszont már szélsőségesen kormánypárti, és e mögött a váltás mögött saját hasznának a keresése húzódott meg. (MOL Bécsi jelentések 12. cs. 450. v.–451. r.)

51 MOL Kanc. eln. 1835:1824.

ban ismét határozott fellépésre ösztönözte az ellenzékét. Ennek egyik legnyilvánvalóbb bizonyítékát adta egyébként a július 25-i Bars megyei közgyűlés, ahol a rendek a kormány kifejezett kívánsága ellenére is megerősítették követi tisztében a június 22-i beszéde miatt perbe fogott Balogh Jánost. Ugyanakkor tartani lehetett attól is, hogy más megyékben is napirendre kerülhet a kormányt támogató követek visszahívása, ebben az összefüggésben egyébként a Fejér megyei Szluha Imre, az Arad megyei Aczél Antal, az esztergomi Andrassy József és a nyitrai Ocskay Ignác neve merült fel.⁵²

Figyelembe kell venni azt is, hogy Péchy 1833 decemberében tanúsított magatartása miatt, mikor is Tarnóczy Kázmér barsi követ felszólalásával szemben védelmébe vette a felsőtáblát, magára vonta az ellenzék haragját. Így Pest megye nyilván könnyű szívvel vált volna meg a tekintélyét egyre inkább elvesztő országgyűlési követétől.⁵³ Steinbach Ferenc beszámolójából tudjuk, hogy Péchy összeközösbe került a Pest megyei arisztokráciával is. Gróf Teleki Sámuel ugyanis szemrehányást tett az éppen Bécsben tartózkodó követnek bizonyos, az országgyűlésen elhangzott kijelentéseiért, Péchy azonban kijelentette: ő csak küldőinek tartozik magyarázattal, egy illetéktelen mágnásnak nem. Mivel Telekinek Erdélybe kellett utaznia, a többi Pest megyei fiatal arisztokrata vállalta magára, hogy kezdeményezni fogják Péchy visszahívását.⁵⁴

Már a szeptember 9-i közgyűlés előtt világossá vált, hogy a kormányzat erőfeszítései nem vezettek sikerre.⁵⁵ Lónyay nem tudta jobb belátásra bírni Rádayt, a katolikus papság támogatása pedig a református nemességet hangolta Péchy ellen. Az terjedt el ugyanis, hogy a katolikus egyház ezzel a fellépéssel Péchynek a vallásügyi viták alatt tett szolgálatait akarja viszonzni. Így Földváry Gábor sem tudta a Nagykőrösön, Kecskeméten, Irsán, Majosházán és Áporkán lakó nemességet Péchy mellé állítani, a református kerületi tisztségviselők ugyanis a másodalispán utasítása ellenére a követ ellen fordították a közvéleményt. A Földvárynál tartott előzetes konferencia – különösen pedig báró Laffert Antal és Patay József felszólalása – is arról tanúskodott, hogy Péchy visszahívását nem lehet megakadályozni.⁵⁶ Ferstl beszámolója szerint sokan érkeztek Pestre Nóg-

52 Vö. MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XC1.

53 Péchy és a barsi követek konfliktusáról ld. még *Kölcsey Ferenc: Országgyűlési naponkénti jegyzések* (1833. október 31.–1835. február 5.). Sajtó alá rend. Pajkossy Gábor. Kézirat. [1833. dec. 5-i, 6-i és 8-i bejegyzések]. Péchy egyébként 1835 augusztusában – tehát nem sokkal visszahívása előtt – nyilvánosan összeszólalkozott Bártfa város követével is. (MOL Takács-hagy. Fasc. 47. 6917.)

54 Teleki és Péchy konfliktusára utal egyébként Wesselényi naplóbejegyzése is: „Tel[eki] Sám[uel] felé sem ment a gyűlésnek, pedig tőle sokat vártak, s midőn itt volt, nagyon fenekedett Péchy ellen”. (MOL Filmtár X 1226. 1835. szept. 12.)

55 Vö. Ferstl szept. 8-i jelentésével. (MOL Takács-hagy. Fasc. 47. 6948.)

56 Földváry Gábor József nádornak írt, szept. 18-i beszámolójából tudjuk, hogy a másodalispán 26 személyt hívott meg a szept. 8-i konferenciára, a meghívottak közül azonban csak 12 fő jelent meg a megbeszélésen, nevezetesen: báró Podmaniczky Sándor, gróf Széchenyi István, gróf Ráday Gedeon, báró Laffert Antal, Lónyay János, Szilassy József, Kovách György, Lissovényi László, Patay József, Sárközy Imre, Zlinszky János és Bellágh Antal. (MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XCVI.)

rád, Hont és Bars megyéből, sőt, az országgyűlési ifjúság több képviselője – így Lovassy is – elutazott Pozsonyból, hogy tevőlegesen közreműködjenek a követ visszahívásában.⁵⁷ Szeptember 9-én a gyűléstermet az Irsáról, Majosházáról, Ápokáról érkezett, Péchy ellen hangolt nemesség töltötte meg.⁵⁸ Látván a fejleményeket, rögtön a közgyűlés elején felolvasták a Péchy által előzetesen megfogalmazott lemondólevelet. A jegyzőkönyv szerint a megye tudomásul vette Péchy lemondását, azzal a megjegyzéssel, hogy a követet úgysis visszahívták volna, tehát a lemondólevél elkésett.⁵⁹ Péchy egyes kifejezéseit egyébként Ráday sértőnek találta, ezért azt javasolta, hogy a tisztiügyész helyezze vád alá a leköszönt követet, Földvárynak azonban sikerült elhárítania ezt a felvetést. Ezután a rendek közfelkiáltással megválasztották Fáy Andrást, aki először egészségi állapotára és otthoni körülményeire hivatkozva nem vállalta a megbízatást, végül azonban elfogadta a követi tisztséget. Fáy az 1790-es követi eskü szerint tette le a hitet a rendek előtt; ez egyébként az elmúlt időszakban nem volt szokás a megyében, a latin nyelvű esküszöveget ott helyben le is kellett fordíttatni a főjegyzővel, a jelenlévők ugyanakkor eltekintettek attól, hogy a későbbiekben Dubraviczky is esküt tegyen.⁶⁰ Egy év elteltével, 1836 augusztusában a megye aztán úgy döntött: az országgyűlési követek a megállapított hit formája szerint eskettesenek meg arra, hogy a diétát követő 6 éven belül semmilyen királyi kinevezéstől függő hivatalt nem fogadnak el.⁶¹

A történetek után József nádor először azt javasolta, az események kivizsgálására az uralkodó küldjön királyi biztost a megyébe. Úgy vélte, a kormányzat erőteljes közbelépése nélkül a felsőtábla tagjai és a jóérzésű követek teljesen elvesztenék a bátorságukat.⁶² Az államkonferencia a következő megoldást vázolta fel: a megyébe királyi biztost kell küldeni, a törvényhatósághoz és a királyi biztoshoz pedig e tárgyban leiratot kell intézni, végül a személynököt fel kell szólítani, hogy ne fogadja el Fáy András megbízólevelét.⁶³ A nádor azonban hamar-

57 MOL Takács-hagy. Fasc. 47. 6948.

58 Mérey beszámolóját ld. MOL Kanc. eln. 1835:1944.; Reviczky szept. 12-én készített felség-előterjesztését ld. MOL Kanc. eln. 1835:2057.

59 A nádornak elküldött jegyzőkönyv kivonatát ld. MOL József nádor titk. Extraser. 1835:LXXXIX.

60 Az eskü többek között ezt tartalmazta: „Továbbá fogadom, hogy az 1649. esztendei 44. törvény-cikkely tartalma szerint semminemű hivatalt, tisztséget, kedvezéseket és adományokat, vagy ezeknek jeleit, amelyek ország gyűlése alatt ennek tekintetéből vagy adatnának, vagy ajánltatnának, és az országgyűlés végével pedig valósággal teljesítenék; a rendek megegyezése nélkül el nem fogadok: magamat mindenekben küldőim által adandó utasításokhoz alkalmaztatom, szóval sem világosan, sem egyetértőleg, az ország jussai, szabadságai és praerogatívái és nyerendő utasításaim ellen sem tanácsom, sem szavazásom, semmi egyéb mód által nem teszek, és mindezekre nézve, melyeket itten hittel fogadok, semminemű elmebéli visszatartással avagy kétes értelműséggel nem élek. Isten engem úgy segítjen.” (MOL József nádor titk. Extraser. 1835:LXXXIX.)

61 PmL PPSvm kis-és közgyűlési jegyzőkönyvek 1836:4321.

62 József nádor szept. 12-i levelét ld. MOL Kanc. eln. 1835:1929.

63 MOL Filmtár W 4452.; HHStA Conf. A 1835:1716., vö. még MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XCI.

san módosította korábbi véleményét.⁶⁴ úgy látta, egy megyei küldöttségnek kellené kivizsgálnia a közgyűlés előtt és alatt történeteket – itt egyébként elsősorban a szavazatok megvásárlására és a megsértett szólásszabadságra gondolt –, mivel a megyei előljárók akadályoztatva vannak. Ha a megyébe mégis királyi biztost küldenének, ezt a lépést a főispán egyéb elfoglaltságával kellene indokolni; a nádor egyébként ezzel a feladattal nem az államkonferencia által javasolt Gyürky Pált, Szilassy Józsefet vagy Vay Ábrahámot,⁶⁵ hanem báró Mednyánszky Alajos, Almássy József gömöri vagy Szegedy Ferenc, Verőce megyei főispánt bízta volna meg.⁶⁶ Nem támogatta továbbá azt sem, hogy Fáy követi megbízólevelét tekintések érvénytelennek, információi szerint ugyanis a választás eredménye megfelelt a többség akaratának, és csupán csak a követi eskü záradékát lehetne kifogásolni. A nádor álláspontjának ismeretében az államkonferencia elállt korábbi javaslatától, Reviczky pedig azt tanácsolta, hogy József nádor kérje meg a felsőtábla tagjait és a jó érületű követeket, hogy az uralkodói akaratnak megfelelően az országgyűlés mielőbbi, törvényes módon történő befejezésére törekedjenek. Ugyanakkor a kancellár érthetetlennek tartotta, hogy a nádor megváltoztatta korábbi véleményét, hiszen ebben az esetben már a Kancellária is indokoltnak látta volna a kormányzat közbelépését.⁶⁷ Az uralkodó, figyelembe véve József nádor érveit, végül is leiratot intézett Pest megyéhez, amelyben egy kinevezendő küldöttségre bízta az eset kivizsgálását.⁶⁸

A kormányzati politika kudarcára utalt egyébként József nádor Metternich-hez intézett szeptember 14-i levele is. A nádor helyzetértékelése szerint Wesselényi Miklós és Balogh János perbe fogása óta mind az országgyűlésen, mind a törvényhatóságokban fokozatosan nő az ellenzék befolyása, ugyanakkor egyre nehezebb kiismerni az oppozíció valódi célkitűzéseit. Péchy visszahívását pedig az elmúlt időszak legkedvezőtlenebb fejleményének tartotta. Nem a követ személye miatt, hiszen a nádor szerint Péchy a kormánynak olykor többet ártott, mint használt, hanem a visszahívás módja és célja miatt. A nádor úgy vélte, a kormányzat nem vette figyelembe az ő javaslatait, ezért mind Balogh, mind Péchy esetében vereséget szenvedett, s éppen az ellenzék megerősödése teszi kérdésessé a kormányzat legfontosabb célkitűzését, az országgyűlés mielőbbi befejezését.⁶⁹

A bemutatott két eset néhány fontos tanulsággal is szolgálhat a reformkori kormányzati politika főbb törekvéseiről, árnyaltabb képet kaphatunk arról az is-

64 József nádor szept. 13-án megfogalmazott álláspontját ld. MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XC1., vö. MOL Kanc. eln. 1835:2020.

65 Az államkonferencia úgy látta, mindenképpen protestáns személyt kell királyi biztossá kinevezni, mivel, véleményük szerint, a legújabb Pest megyei események megint csak az ottani protestánsok tevékenységének tulajdoníthatók.

66 Reviczkyhez intézett szept. 14-i levelében a nádor Lónyay János személyét is alkalmasnak tartotta volna erre a feladatra. (MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XCII.)

67 MOL Kanc. eln. 1835:2059.

68 MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XCVIII.

69 MOL József nádor titk. Extraser. 1835:XCIII.

méltlódó koreográfiáról, amelyet a kormányzat meglehetősen sikertelenül alkalmazott általában is az 1832–1836-os országgyűlés alatt a vármegyékkel újra és újra kibontakozó közjogi természetű konfliktusokban. A kormányzatnak – éppen a rendi nyilvánosság szerkezete miatt – elsődleges feladata volt, hogy minél pontosabb információkat szerezzen a közgyűléseken történekről, valamint a vármegyei politizáló elit meghatározó csoportjainak célkitűzéseiről – az események rekonstruálásához egyébként a történész is éppen a kormányzati szereplőkhöz beérkező bizalmas jelentéseket tudja a leghatékonyabban felhasználni a közgyűlési iratok kiegészítésére. A tudósítások birtokában azután a kormányzat – amennyiben még volt reménye befolyásolni az eseményeket – arra törekedett, hogy a „jó ügy” érdekében mozgósítsa a megyei politikában is részt vevő, megbízhatónak ítélt személyeket; ha pedig már megszületett a közgyűlési végzés, az uralkodó rescriptumban vagy dekrétumban szólíthatta fel a rendeket a végzés visszavonására, sőt, az 1830-as évek második felében számos esetben meg is semmisítette a megyei határozatokat. Legvégső esetben az uralkodó királyi biztost is kinevezhetett a történekek kivizsgálására. Mindezek a lépések azonban a legtöbbször hatástalanok maradtak, hiszen a rendek az 1723:58. tc.-re hivatkozva érvelhettek a közgyűlési határozatok épségben tartása mellett, sőt, ellenállással még a királyi biztos tevékenységét is lehetetlenné teheték.⁷⁰

A kormányzat számára a Pest megyei események befolyásolása bizonyos fókusz kommunikációs problémát is jelentett, hiszen döntései meghozatalához megbízható információkkal kellett rendelkeznie a közgyűlések lefolyásáról. 1835-re ezt a feladatot már meglehetősen jól megoldották, hiszen pl. Steinbach Ferenc és Mérey Sándor folyamatosan tájékoztatta a kormányzat különböző szereplőit az újabb fejleményekről; de nem sikerült olyan személyeket találni, akik jelentősen és a kormányzat szándékai szerint tudták volna befolyásolni a közgyűléseket. Annál is inkább, mert a vármegyei ellenzék a legfontosabb kezdeményezéseket a közgyűléseket megelőző magánkonferenciákon igyekezett megtárgyalni. Királyi biztos kiküldésére pedig azért nem kerülhetett sor, mert a megye főispánja, József nádor mindkét esetben elvetette ezt a megoldást, érveit pedig – legalábbis ebben a kérdésben – mind az államkonferencia, mind pedig az uralkodó kénytelen volt méltányolni, noha a két legfontosabb kormányzati szereplő, Reviczky kancellár és a nádor folyamatosan eltérő álláspontot képviselt a konfliktusok kezelésében. Az ekkor fellépő Pest megyei ellenzéket végső soron a megye főispánjának különleges helyzete is segítette abban, hogy a megyének a törvényhozás és a végrehajtás terén gyakorolt hagyományos jogkörét eredményesen használja fel saját céljai megvalósítására: azoknak a törekvéseknek a végrehajtására, amelyek az 1830-as évek első felében a magyarországi törvényhatóságok újszerű politikai szerepértelmezéséből fakadtak.

⁷⁰ Egy ilyen esetről ld. *Völgyesi Orsolya*: Királyi biztosi vizsgálat Békés megyében (1835). *Aetas* 1999. 1–2. sz. 30–42.

ORSOLYA VÖLGYESI

THE CONFLICT BETWEEN GOVERNMENT INTENTIONS AND COUNTY JURISDICTION IN THE FIRST HALF OF THE 1830S IN PEST COUNTY.

The study examines the political conflicts emerging between Pest county and the central government during the parliamentary term of 1832-1836. From the mid-1830s, Pest county, which had not previously counted as a rebellious county, became an important centre of political opposition to the Government. Located in the centre of the country, the County owed its peculiar public legal status to the fact that the office of lord lieutenant was held by the archduke-palatine (Palatine Joseph). As a result, the Government faced the difficult task of establishing an effective mechanism of conflict management that would neutralise the opposition in the Pest county assemblies while safeguarding the national standing of Palatine Joseph.

In the course of the first session of the 1832-1836 parliament – between January and July of 1833 – one of the most important issues was the gravamen that was put on to the parliamentary agenda by the estates and which the Opposition considered a violation of the freedom of conscience and a constitutional problem. The Protestant landed gentry exercised decisive influence on the political life of the county: at the time Protestants held the key positions in the officer corps and the post of parliamentary deputy. In August 1833, the County supported the reopening of the gravamen, which had been suspended owing to the resistance of the Upper House. At the same time, it held out the prospect of refusing to implement decrees that ran contrary to Act 26 of 1791.

The second great trial of strength came in 1835 after the violation of free speech had been put on the agenda, when, despite all the Government's efforts, the County recalled its second deputy, Ferenc Péchy. The Government considered the County's recalling of Péchy to be a threat because, in its view, the decision had been taken in order to strengthen the Opposition. The selection (as deputy) of András Fáy, who was widely known as an opponent of the Government, appeared to confirm this view.

The two conflicts demonstrate the Government's failure to influence the decisions of the County in this period. The central authorities proved unable to activate leading county dignitaries, who might have offered their support to the Government. Further the Government was unable to send a royal commissioner to the County because the lord lieutenant, Palatine Joseph, opposed such a solution. In this regard at least, the conference of ministers and the ruler were compelled to accept his arguments, even though the two leading government figures, the chancellor Ádám Reviczky and the Palatine expressed different positions throughout. In the end, the peculiar position of Pest county's lord lieutenant assisted the developing local opposition in its efforts to exercise its traditional jurisdiction in the legislative and executive fields in a manner that promoted the realisation of its own objectives, and thus to realise ambitions that were desirved from a new understanding of the political role of the Hungarian counties.